

ԻՐԱՆԸ ԱՄՆ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐՈՒՄ

Տ. Մկրտչյան

2008թ. ամերիկյան նախագահական ընտրություններում Իրանի թեման մեծ կարևորություն է ներկայացնում. այն միայն խաղաղության և պատերազմի հարց չէ: Թեկնածուների մոտեցումներն իրանական քաղաքականության վերաբերյալ կարող են նախանշել ԱՄՆ-ի մերձավորարևելյան քաղաքականության հետագա ուղղվածությունը:

«Իրանական հարցը» նոր չէ. այն եղել է և մնում է ամերիկյան արտաքին քաղաքականության մարտահրավերներից մեկը: Իրանի Իսլամական Հանրապետության հետ ԱՄՆ-ի հարաբերությունների և հատկապես նախագահական թեկնածուների կողմից Իրանի խնդրին առնչվող դիրքորոշումները պարզաբանելուց առաջ կարևոր է հստակ ձևակերպել, որ «իրանական հարցը» մարմին առավ 1979թ. Իսլամական Հեղափոխության և Իսլամական Հանրապետության սկզբնավորմամբ: Բնական էր, որ ԱՄՆ-ի և Շահական Պարսկաստանի միջև ինտենսիվ հարաբերություններից հետո, արդեն նոր ձևավորված դուալիստական՝ թեոկրատական-հանրապետական, իսլամական-իրանական այս նոր պետության հետ հարաբերությունների ձևավորման համար փոխադարձ նոր մոտեցումներ պետք է որդեգրվեին:

Այդ հարաբերությունները, կամ կարելի է ասել դրանց բացակայությունը, արդեն մոտ երեք տասնամյակ ընթանում են իրանական կողմի՝ ԱՄՆ-ի հետ հարաբերությունների ժխտողական վերաբերմունքի ներքո և տարածաշրջանային ու ներքին հարցերի լուծման սահմանափակ և զգուշավոր ռեսուրսների օգտագործման իրանական մոտեցման համատեքստում:

«Իրանական հարցը» միայն ներկա վարչակազմի հետ հարաբերությունների կարգավորման խնդիր չէ, այն ժամանակի ընթացքում ձեռք է բերել մի շարք այլ բաղադրիչներ.

- Իրանի միջուկային խնդիր, որը միջուկային զենքի չտարածման կարևորագույն սկզբունքի խախտման և նոր համաշխարհային իրողությունների պատճառ կարող է դառնալ,
- Միջուկային հարցը ժամանակի ընթացքում դարձել է համաշխարհային մրցավազքում Իրանի Իսլամական Հանրապետության կարևորագույն զենք,
- Իրանի ռեսուրսները և աշխարհագրական դիրքի կարևորությունը նրան դարձրել են տարածաշրջանային և գլոբալ համագործակցության, ընդհանուր անվտանգության ապահովման տեսանկյունից կարևորագույն դերակատար,
- Իրանական հարցը նաև ներկա համաշխարհային քաղաքական, քաղաքակրթական, հասարակական, տնտեսական հարաբերությունների նորմերից տարբերվող, սակայն մինչև այսօր իր ադապտացիոն հնարավորություններով աչքի ընկնող մի զուգահեռ համակարգի գոյություն է...

Այս շարքը հնարավոր է շարունակել, սակայն ամենից կարևորն է հասկանալ, որ ժամանակ առ ժամանակ բարձրաձայնվում է «իրանական հարցի» այս կամ այն բաղադրիչը, հատկապես միջուկային զենքի ծրագիրը, և որ այսօր կարծես իրանական հարցի լուծման համապարփակ և բազմակողմ մոտեցումը դեռ չի ուրվագծվում հորիզոնում:

Փաստորեն, ամերիկյան և իրանական արտաքին քաղաքականությունների սկզբունքներն այսօր խիստ հակադրության մեջ են մի քանի հարթություններում: ԱՄՆ-ը այսօր Իրանը դիտարկում է իբրև «անվերահսկելի» պետություն, որը «տարածաշրջանային անկայունության աղբյուր» է և անմիջական վտանգ է ներկայացնում ԱՄՆ դաշնակիցների և ամերիկյան շահերի համար: Այս ամենն ավելի է սրվում Իրանի միջուկային ծրագրի և Աֆղանստանում ու Իրաքում նրա գործողությունների ֆոնին: Իսկ հատկապես 2008թ. ռուս-վրացական օգոստոսյան դեպքերից հետո ԱՄՆ-Ռուսաստան հարաբերությունների լարվածության համատեքստում առավել կարևորվում են Իրան-Ռուսաստան, Իրան-տարածաշրջանային այլ երկրներ համագործակցության հնարավոր զարգացումները:

Իսկ Իրանի տեսանկյունից Միացյալ Նահանգները տարածաշրջանային և գլոբալ հեգեմոն ուժ է, որը հաստատվել է Պարսից Օղոցում, Աֆղանստանում, Իրաքում՝ տարածաշրջանի ոչ միայն նավթային, այլև մնացած պաշարների ձեռնահասությունը ապահովելու համար միայն:

Չնայած այն հանգամանքին, որ իրաքյան պատերազմը և ԱՄՆ-ի տնտեսական հարցերը ավելի առաջնային են համարվում հատկապես նախընտրական պայքարում, արտաքին քաղաքականության տեսանկյունից Իրանը շարունակում է մեծ կարևորություն ներկայացնել հատկապես Բուշ Կրտսերի պաշտոնավարումից ի վեր, և հնարավոր չէ անտեսել այս հարցի վերաբերյալ այսօրվա նախագահի թեկնածուների մոտեցումները. թերևս հարկ է նշել, որ դրանք միայն նախընտրական փուլում արված հայտարարություններ և դիրքորոշումներ են:

Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը իր միջուկային ծրագրով շարունակում է ԱՄՆ-ի ներկա և հաջորդ վարչակազմի առջև ծառայած արտաքին քաղաքականության վտանգավոր մարտահրավերներից մեկը մնալ:

Ուրանի հարստացմանը զուգընթաց՝ Իրանի նկատմամբ որդեգրվելիք ամերիկյան քաղաքականությունն, իհարկե, մեծ ազդեցություն կգործի վարչակազմի անվտանգության և արտաքին քաղաքականության այլ ոլորտների վրա (Իրաք և Աֆղանստան, մերձավորարևելյան խաղաղության գործընթաց, Ռուսաստանի և Չինաստանի հետ հարաբերություններ, զանգվածային միջուկային զենքի չտարածման գործընթաց, էներգետիկ անվտանգություն, ինչպես նաև Մեծ Բրիտանիայի, Ֆրանսիայի և Գերմանիայի ներգրավվածություն այդ բանակցություններում, միջատլանտյան հարաբերություններ):

Նախընտրական փուլում Ամերիկայի նախագահական թեկնածուների իրանական քաղաքականության մասին դատողությունները, ընդհանուր մոտեցումների համատեքստում լինելով, առավել ուժգնանում են հատկապես միջազգային կարևոր իրադարձությունների արդյունքում, ինչպիսին են ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդում Իրանի միջուկային հարցի շուրջ քննարկումները և պատժամիջոցների բանաձևերի ընդունումը, երկրորդ՝ Ատոմային էներգիայի միջազգային գործակալության զեկույցները, Ամերիկայի Ազգային հետախուզական գնահատում (National Intelligence Estimate-NIE)՝ 16 հետախուզական ծառայությունների համատեղ գնահատականը, և այլն:

Բուշի վարչակազմը տարիներ շարունակ պնդել է, որ Իրանը ակտիվորեն զարգացնում է ուրանի հարստացման իր ծրագիրը: Բացի այդ, 2007թ. մարտին ՄԱԿ-ի ընդունած երկրորդ բանաձևով տնտեսական պատժամիջոցների կիրառումը նույնպես չստիպեց իրանական կողմին դադարեցնել իր միջուկային ծրագրերը, ինչը հանգեցրեց ԱՄՆ-ի նախագահական ընտրապայքարի սկզբում նախագահի թեկնածուների կողմից խիստ սպառնալիքների առատությանը, որը հիմնականում հիմնված էր նախընտրական պայքարում արված քաղաքական նախնական հայտարարությունների վրա:

«Բեկումնային» իրադարձություններից էր 2007թ. դեկտեմբերի 3-ին ամերիկյան Ազգային հետախուզական գնահատման հրապարակած նոր զեկույցն Իրանի միջուկային ծրագրի վերաբերյալ, որը մի շարք լրատվամիջոցների կողմից դիտարկվեց իբրև «անսպասելի»: Հիշեցնենք, որ NIE-ն արտահայտում է Իրանի միջուկային ծրագրերի առնչությամբ ԱՄՆ բոլոր տասնվեց հետախուզական գործակալությունների կոնսենսուսային տեսակետը:

Զեկույցի կարևոր եզրահանգումներից մեկն այն է, որ 2003թ. աշնանը Իրանը դադարեցրել է իր միջուկային զենքի ծրագիրը (2005թ. նույն NIE-ի կողմից հրապարակված զեկույցից ուղիղ երկու տարի առաջ), սակայն հավաստիացվում է, որ Իրանը շարունակում է միջուկային զենք արտադրելու համար զարգացնել տեխնիկական հնարավորությունները: Հիշենք, թե ինչ էր ասված NIE-ի 2005թ. զեկույցում. «Իրանը ներկայում զարգացնում է իր միջուկային զենքի ծրագիրը՝ հաշվի չառնելով միջազգային պարտավորություններն ու ճնշումները»:

Զեկույցն առաջին հայացքից ԱՄՆ-ի նախագահ Բուշի և պետդեպարտամենտի գործողությունների և հռետորության դեմ մի փաստաթուղթ է, որը, սակայն, հնարավորություն է տալիս Իրանի նկատմամբ պատժամիջոցների կիրառման քաղաքականությունը շարունակել: Մյուս կողմից այն մի փաստաթուղթ է, որն անհրաժեշտության դեպքում հեշտությամբ կարող է փոխվել, կրկնվել կամ 2005թ. զեկույցի հիմքով վերամշակվել ու դառնալ 2007թ. զեկույցին հակառակ մի փաստաթուղթ:

Հիշենք, որ 2002թ. հենց NIE-ի իրաքյան միջուկային զենքի վերաբերյալ զեկույցն էր, որը չհամապատասխանելով իրականությանը, (պատերազմական

գործողություններից հետո միայն հերքվեցին այդ զեկույցի արդյունքները) հիմք հանդիսացավ Իրաքի վրա ամերիկյան հարձակման համար:

Այս նոր զեկույցն իհարկե զգալիորեն նվազեցրեց Իրանի և ԱՄՆ-ի միջև միջուկային հարցի շուրջ ռազմական բախման հնարավորությունը կամ հավանականությունը մոտ ապագայում, սակայն պետք է հստակ պատկերացնել, որ այս ամենը կարող է կրել շատ կարճաժամկետ բնույթ, և դա կարծես համապատասխանում է այս պահի ամերիկյան շահերին⁵¹:

Ամերիկյան նեոկոնսերվատորներն այս ամենը բնութագրում են իբրև Բուշի կողմից Իրանի միջուկային խնդիրը հաջորդ «ադմինիստրացիայի վրա գցելու» քաղաքականություն:

Սակայն մեկ հանգամանք ևս պետք է հստակեցնել. որքանով է հիմնավորված ներկա վարչակազմի՝ Իրանական հարցի լուծման դանդաղումը, այն դեպքում երբ հավաստիացվում է, որ Իրանի կողմից մեկ-երկու տարում միջուկային զենք ստեղծելու հավանականությունը մեծ է:

ԱՄՆ-ի հաջորդ նախագահի թեկնածուներ դեմոկրատ Բարաք Օբամայի և հանրապետական Ջոն ՄակՔեյնի իրանական քաղաքականության շուրջ արված հայտարարությունների և մոտեցումների ներկայացումը կարող է որոշակիորեն վերհանել տարածաշրջանային զարգացումների համատեքստում հնարավոր զարգացումների ուղեծիրը:

Դեմոկրատ Բարաք Օբամա

Օբամայի համար «Իրանը ծայրահեղ արմատական թեոկրատիա է», որը «հովանավորում է ահաբեկչությունը և տարածաշրջանային ագրեսիան»: Սակայն Օբաման թեկնածուներից միակն է, որը պաշտպանում է բարձր մակարդակում Իրանի հետ բանակցություններ վարելու գաղափարը:

2007թ. հուլիսի 23-ին կայացած բանավեճի ժամանակ⁵² նա ասել է, որ կհանդիպի այնպիսի երկրների նախագահների հետ, ինչպիսին են Իրանը, Սիրիան, Վենեսուելան, Կուբան և Հյուսիսային Կորեան: Նույն ամսին նա իրանական քաղաքականության առնչությամբ պարզաբանել է. «Մենք պետք է կարողանանք ցույց տալ Իրանին և հատկապես Իրանի ժողովրդին, թե ինչ կարող են նրանք ստանալ արմատական փոփոխությունների արդյունքում՝ տնտեսական ներգրավվածություն, անվտանգության

⁵¹ Բազմաթիվ վերլուծաբաններ և նույնիսկ քաղաքական շրջանակներ համարում են, որ ԱՄՆ-ի համար նոր ռազմական գործողությունները Մերձավորարևելյան տարածաշրջանում մոտ ապագայում կարող են լինել աղետալի, իսկ նախկին ռազմական միջոցներով հարցի լուծման հայտարարությունները, թերևս, շարունակվում են, սակայն այսօրվա համաշխարհային գործընթացները՝ թե քաղաքական, թե՛ ռազմական, թե՛ տնտեսական, ստիպում են ԱՄՆ-ի ապագա վարչակազմին որդեգրել առավել մեղմ ու դիվանագիտական և համաշխարհային համագործակցության միջոցներով հարցերի լուծման հնարավոր տարբերակներ:

⁵² Democratic Presidential Debate,

http://www.cfr.org/publication/13876/democratic_debate_transcript_cnnyoutube.html

երաշխիքներ և դիվանագիտական հարաբերություններ. այսինքն՝ մենք պետք է նախ փորձենք «քաղցրաբլիթի» քաղաքականություն վարել (օրինակ՝ Առևտրի համաշխարհային կազմակերպության անդամակցություն միջուկային ծրագրից հրաժարվելու դեպքում), իսկ եթե այնպես ստացվի, որ Իրանը միջուկային զենք ունենալու սահմանագծին մոտ լինի, ապա այդ ժամանակ միայն կմտածենք «ճիպոտի» կիրառման հնարավորությունների մասին»⁵³:

Դեռ 2007թ. ապրիլին նախագահական դեմոկրատական ներկուսակցական բանավեճի ժամանակ Օբաման ասել է. «Ես կարծում եմ մեզ համար սխալ կլինի պատերազմ սկսել Իրանի դեմ», իսկ 2007թ. դեկտեմբերի 3-ին Ազգային հետախուզության գնահատման զեկույցից հետո, համաձայն որի՝ Իրանն իր միջուկային ծրագրերը դադարեցրել էր դեռ 2003թ., Օբաման ավելի հաստատուն դարձավ իր այս պնդման մեջ: Նա համարում է, որ սա լավ հիշեցում է նույն Ազգային հետախուզության գնահատման՝ Իրաքի վերաբերյալ 2002թ. զեկույցի մասին և խորհուրդ է տվել Կոնգրեսի անդամներին այս անգամ լավ ուսումնասիրել հետախուզության հրապարակած գնահատականը մինչև նախագահին ռազմական ուժ կիրառելու արդարացում տալը:

Հատկանշական է, որ նախագահի բոլոր թեկնածուները, խոսելով Ամերիկա-իսրայելական հասարակական հարցերով կոմիտեի ֆորումում, իրենց ելույթում անդրադառնում են ԱՄՆ-ին, Իսրայելին և ողջ աշխարհին սպառնացող հենց իրանական վտանգին:

Իրանի միջուկային զենքի ծրագրի վերաբերյալ Բարաք Օբաման շատ խիստ է արտահայտվում. «Ամբողջ աշխարհը պետք է ջանք չինայի և դադարեցնի Իրանի՝ ուրանի հարստացման ծրագիրը և կանխի Իրանի միջուկային զենք ունենալու հնարավորությունը: Շատ վտանգավոր է, երբ միջուկային զենքը հայտնվում է ռադիկալ թեոկրատիայի ձեռքում»⁵⁴:

Այդ նույն ելույթի ժամանակ Օբաման կրկին անգամ նշում է ռազմական հնարավորության տարբերակի չբացառված լինելու հանգամանքը: «Մենք չենք կարող բացառել որևէ տարբերակ, ներառյալ ռազմական գործողությունները, անընդհատ և ազրեսիվ դիվանագիտությունը պետք է զուգորդված լինի կոշտ պատժամիջոցներով՝ որպես միջուկային զենք ունենալու Իրանի հնարավորությունը կանխելու մեր հիմնական մեթոդ: Իրանի միջուկային զենքը կապակայունացնի տարածաշրջանը և սկիզբ կդնի նոր սպառազինությունների վազքի»:

2008թ. փետրվարի դեմոկրատական բանավեճի ժամանակ Օբաման ասել է. «Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների համար շատ կարևոր է խոսել ոչ միայն իր ընկերների, այլև թշնամիների հետ, ներառյալ Իրանի»: Այս ամենը վկայում է Օբամայի՝

⁵³ Sten Obama, Barack, "Renewing American Leadership," Foreign Affairs, July/August 2007,

<http://www.foreignaffairs.org/20070701faessay86401/barack-obama/renewing-americanleadership.html>

⁵⁴ Sten Բարաք Օբամա, American Israel Public Affairs Committee (AIPAC) Policy Forum-ի ելույթը 2007թ Մարտի 2ին, Չիկագո, Բլլինդ:

առնվազն նախընտրական փուլում դիվանագիտական քայլերին դիմելու մտադրության հաստատականության մասին:

Օբաման, որն ավելի քիչ փորձառություն ունի արտաքին քաղաքականության բնագավառում, քան իր հակառակորդ հանրապետական Ջոն ՄակՔեյնը, 10-օրյա այց է կատարում Մերձավոր Արևելք և Եվրոպա, դրանով փորձելով բարձրացնել իր վարկանիշը՝ միջազգային հարցերում կոմպետենտություն ցուցադրելու միջոցով: Փորձ է անում նաև հեռանալ Բուշի վարչակազմին հատուկ միակողմ քաղաքականության ուղղվածությունից՝ փոխարենը շեշտելով ԱՄՆ-ի ընկերների և դաշնակիցների հետ բազմակողմ հարաբերությունների կարևորությունը:

Օբամայի այցը Գերմանիա, Ֆրանսիա և Մեծ Բրիտանիա հիմնականում ուղղված էր միջատլանտյան հարաբերությունների ուժեղացմանը. համաձայն նրա՝ «հարաբերությունները պետք է հիմնված լինեն համագործակցության և խնդիրների լուծմանն ուղղված համատեղ գործողություններով՝ պաշտպանելու «մեր ընդհանուր անվտանգությունը և առաջ մղելու մեր ընդհանուր հումանիզմը»:

Պատահական չէ, որ հենց Եվրոպայում նա իր գործընկերների հետ քննարկել է նաև տարածաշրջանային խնդիրները՝ ներառյալ իրանականը: Այս այցելությունների արդյունքում Օբաման ավելի ուղղակի հայտարարություններ է արել և հստակեցրել մինչ այդ նրա դիրքորոշումները՝ հատկապես Իրանի միջուկային ծրագրի մասին: Իսրայելում նա ասել է, որ «աշխարհը պետք է կանխի Իրանի միջուկային զենքի ձեռքբերման հնարավորությունը»:

Իսկ Բեռլինում 200000 մարդու առջև նա շեշտել է, որ ԱՄՆ-ը և Եվրոպան պետք է ուղղակի ուղերձներ հղեն Իրանին առ այն, որ Իրանը պետք է հրաժարվի իր միջուկային ձգտումներից:

Նիկոլյա Սարկոզիի հետ մամուլի ասուլիսի ժամանակ Օբաման Իրանին կոչ է արել ընդունել ԵՄ Տրոյկա + 3 առաջարկը և չսպասել մինչև հաջորդ ԱՄՆ նախագահի գալը, քանի որ «Ճնշումները դեռ նոր են սկսվում»: Աջակցելով Բուշի՝ Ուիլյամ Բրընսին Ժնևյան 5+1-ի հանդիպմանը ուղարկելու որոշմանը, նա ասել է, որ Իրանը պետք է այդ քայլը լրջորեն ընդունի:

Հուլիսին Ժնևյան 5+1 ձևաչափով հանդիպմանը Ամերիկայի ներկայացուցչի մասնակցությունը կարևորագույն քայլ էր, քանի որ մինչ այդ ԱՄՆ-ը հայտարարել էր, որ երբեք բանակցությունների չի նստի իրանցիների հետ մինչև Իրանը չդադարի իր միջուկային ծրագիրը: Այս քայլը կարծես նաև խափանում է Օբամայի կողմից ներկա վարչակազմի վարած քաղաքականության նկատմամբ քննադատությունը՝ անուղղակիորեն օգնելով ՄակՔեյնին: Հիշենք նաև, որ այս քայլին նախորդել էին ԱՄՆ-ի կողմից Իրանում դիվանագիտական գրասենյակ բացելու մասին հայտարարությունները:

Այս քայլերը Սպիտակ տունը համարում է «տակտիկական», սակայն արդյո՞ք սրանք միայն կարճաժամկետ տակտիկական քայլեր են, թե՞ իրոք վարչակազմը փորձ է

անում փոխել կուրսը և մեղմացնել իր դիրքորոշումը Իրանի, Հյուսիսիային Կորեայի և «Չարի առանցքի» այլ երկրների նկատմամբ:

Փաստորեն Օբաման, չբացառելով ռազմական լուծման հնարավորությունը, կողմ է արտահայտվում Իրանի՝ «ծայրահեղ արմատական թեոկրատիայի» հետ բարձր դիվանագիտական հանդիպումներին, միջազգային հանրության հետ համատեղ ջանքերով առավել խիստ պատժամիջոցների կիրառմանը և միջուկային զենքի ձեռքբերման իրանական ջանքերի անգիջում խափանմանը:

2008թ. մարտին Օբաման ՄԱԿ-ի անվտանգության խորհրդի կողմից նոր բանաձևի ընդունման առնչությամբ հույս է հայտնել, որ այս անգամ այդ բանաձևը ավելի խիստ կլինի Իրանի միջուկային ծրագրի առնչությամբ, քան 2006թ. և 2007թ. մարտի բանաձևերը, չնայած միևնույն ժամանակ ասել է, որ հասկանում է, որ Ռուսաստանը և Չինաստանը չեն համաձայնի պատժամիջոցների ուժեղացմանը:

Հասկանալի է, որ Իրանի միջուկային ծրագրի հետ կապված ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի բանաձևերը և հատկապես դրանց կողմից առավել խիստ պատժամիջոցները ամեն անգամ հույս են ներշնչում, որ Իրանի ղեկավարությունն այս անգամ կենթարկվի և զիջումների կզնա, սակայն արդեն 2008թ. սեպտեմբերի 27-ին ընդունված ՄԱԿ-ի թվով չորրորդ բանաձևը, որը նոր պատժամիջոցներ չի սահմանում, այլ միայն վերահաստատում է նախորդ երեք բանաձևերի պահանջների անհապաղ իրականացման անհրաժեշտությունը, ցույց է տալիս մեկ բան, որ Իրանը կարծես թե չի գնում զիջումների և կամ բավարարված չէ զիջումների գնալու դիմաց առաջարկվող պայմաններով:

Հանրապետական Չոն ՄակՔեյն

Նախագահի թեկնածու սենատոր ՄակՔեյնն իր 2007թ. նոյեմբերի ելույթներից մեկի ժամանակ հայտարարել է, որ Ամերիկյան կարիք ունի այնպիսի նախագահի, որը կկարողանա վերակենդանացնել երկրի նպատակներն ու դիրքն աշխարհում, հաղթանակ տանել ահաբեկիչ թշնամիների դեմ, որոնք վտանգում են ազատությունները տանը և դրսում, և որը կկարողանա կառուցել կայուն խաղաղություն⁵⁵: Անդրադառնալով վերջին տարիների ոչ ճիշտ կառավարմանն ու անհաջողություններին Իրաքում՝ նա ասել է, որ այդ ամենը ցույց տվեց, որ Ամերիկյան պետք է պատերազմի դիմի միայն համապատասխան ռազմական պատրաստվածության և հաջողության իրատեսական և համակողմանի ծրագիր ունենալու դեպքում⁵⁶:

⁵⁵ Stu` John McCain, An Enduring Peace Built on Freedom: Securing America's Future, Foreign Affairs, November/December 2007

⁵⁶ Նույն տեղում:

ՄակՔեյնի ինտերնետային կայքում տեղակայված ինֆորմացիայի համաձայն՝ «Իրանը դիկտատուրա է, որը աջակցում և խրախուսում է բռնություններն Իրաքում» և «մարզում է ամենից ագրեսիվ շիական բնակչությանը»⁵⁷:

Մերձավոր Արևելք կատարած ճանապարհորդության ժամանակ Ջ.ՄակՔեյնն անհանգստություն էր հայտնել «Հիզբուլլահի իրանական աջակցության և նրա վրա ունեցած ազդեցության, ինչպես նաև միջուկային զենքի ստեղծման ուղղությամբ Իրանի ձգտումների վերաբերյալ»: Նա սովորաբար ասում է, որ Իրանում ռազմական ուժի կիրառումը կլինի վերջին հնարավոր տարբերակը, բայց երբեք այդ հարցը «սեղանի վրայից չի վերցվի»:

Հետաքրքրական է 2008թ. հունիսի 2-ին Ջ.ՄակՔեյնի՝ Վաշինգթոնում Ամերիկա-իսրայելական հասարակական գործերով կոմիտեի (American Israel Public Affairs Committee, AIPAC) քաղաքականության մշակման կոնֆերանսի ելույթը, որը նվիրված էր իրանական խնդրին: Խոսելով անվտանգության մասին՝ նա ասում է. «Իրանն այսօր մնում է ահաբեկչության գլխավոր հովանավորն աշխարհում և վտանգում է ողջ Մերձավոր Արևելքը՝ Բասրայից Բեյրութ»:

ՄակՔեյնը, ինչպես և Բարաք Օբաման, Իրանի միջուկային ծրագրի վերաբերյալ ունի իր անզիջում մոտեցումը. «Թեհրանի միջուկային զենքի ստեղծման շարունակական ծրագրերը անընդունելի վտանգ են ներկայացնում, որը մենք չենք կարող թույլ տալ: Միջուկային զենքի ձեռքբերմամբ Իրանն իրեն ավելի ազատ կզգա ահաբեկիչներին հովանավորելու և իր յուրաքանչյուր թշնամու վրա հարձակվելու տեսանկյունից»:

«Մեր բոլորի մտքում թեհրանյան ռեժիմի կողմից սպառնացող վտանգներն են: Իրանի նախագահը հայտարարում է, որ «կջնջի քարտեզի վրայից Իսրայելը» և առաջարկում է, որ Իսրայելի հրեա ժողովուրդը վերադառնա Եվրոպա: «Իրանական ռեժիմն այսօր ուղղակիորեն սպառնում է Իսրայելի և ԱՄՆ-ի շահերին», այսպես է արտահայտվել Ամերիկա-իսրայելական հասարակական գործերով կոմիտեի (American Israel Public Affairs Committee, AIPAC) առջև:

Ինչ վերաբերում է Իրանի հետ խոսելու և բանակցությունների միջոցով հարցի լուծման մոտեցմանը, ՄակՔեյնն ասել է. «Առանց նախապայմանների Իրանի նախագահի կամ հոգևոր գերագույն առաջնորդի հետ սեղանի շուրջ նստելուց առաջ, մենք պետք է ստեղծենք իրական համաշխարհային ճնշում, որը կլինի խաղաղ, սակայն կկարողանա փոխել նրանց ճանապարհը, որով նրանք ընթանում են»⁵⁸: Նա նաև ավելացնում է, որ իրականում, եթե հիշենք, մի շարք ամերիկյան վարչակազմեր փորձել են խոսել Իրանի հետ, և դրանցից ամենից ավելի մեծ թափով՝ Քլինթոնի վարչակազմը: Մակայն Իրանը մերժում է յուրաքանչյուր ամերիկյան փորձ»:

⁵⁷ Տե՛ս՝ <http://www.johnmccain.com/>

⁵⁸ Տե՛ս՝ American Israel Public Affairs Committee, AIPAC կոնֆերանսի ելույթը, Հունիսի 2, 2008:

Իրանի խնդրի լուծման համար ՄակՔեյնը, ինչպես և Բարաք Օբաման, հայտարարում է. «Մենք նաև պետք է աջակցենք տարածաշրջանային այն երկրներին, որոնք ավելի շատ են անհանգստացած Իրանի քաղաքականությամբ և համագործակցենք մեր եվրոպական դաշնակիցների հետ: Նրանք կարող են օգնել պատժամիջոցների կիրառման հարցում, ինչը թանկ կնստի ռեժիմի առաջնորդների վրա՝ ներառյալ նրանց վիզաներ չտրամադրելը և նրանց միջոցների սառեցումը»:

ՄակՔեյնը, Իրաքը համարելով «ահաբեկիչների պոտենցիալ ապաստարան», որը լուրջ վտանգ կներկայացնի ԱՄՆ-ի, Իսրայելի և մյուս ընկեր-դաշնակիցների անվտանգության համար, ներխուժման և ներթափանցման հնարավորություն կստեղծի Իրաքի հարևանների համար՝ հատկապես նկատի ունենալով Իրանը: ՄակՔեյնը հայտարարել է. «Մենք չպետք է թույլ տանք դա: Մենք չպետք է թողնենք տարածաշրջանը քառսի մեջ և չպետք է թույլատրենք ահաբեկչական բռնություն կամ պատերազմ»:

2007թ. հուլիսին ՄակՔեյնը պաշտպանել է սանկցիաների և ներդրումների սառեցման քաղաքականությունը: Ըստ ՄակՔեյնի՝ հարցի ռազմական լուծմանը պետք է դիմել միայն ծայրահեղ դեպքում, այսինքն՝ երբ չեն լինի Իրանի միջուկային զենքի ստեղծման զարգացման հնարավորությունները կանխելու այլ տարբերակներ:

ՄակՔեյնը 2007թ հոկտեմբերի 16-ին տված հարցազրույցի ժամանակ ասել է, որ չի կարծում, թե Իրանի հետ բախումը այդքան անխուսափելի է և համարում է, որ ԱՄՆ-ը կարող է փորձել դիվանագիտական միջոցներով հարցի կարգավորումը մինչև ռազմական գործողությունների դիմելը: Նա ասել է. «Կա միայն մեկ ավելի վատ բան, քան ռազմական գործողություններն Իրանի դեմ, և դա միջուկային զենքով զինված Իրանն է»: Նա նաև դեմ է արտահայտվում առանց նախապայմանների բանակցային գործընթաց սկսելուն՝ հատկապես «տարածաշրջանի երկու դիկտատուրաների՝ Իրանի և Սիրիայի հետ»⁵⁹:

ՄակՔեյնը պատժամիջոցների կիրառման իր ծրագիրն ունի. «Մենք պետք է սեփականաշնորհենք պատժամիջոցներն Իրանի դեմ՝ սկսելով համաշխարհային ապակապիտալացման (ներդրումների սառեցման կամ դուրս բերման) մի արշավ: Ինչքան շատ մարդիկ, ձեռնարկատիրություններ, թոշակային ֆոնդեր և ֆինանսական ինստիտուտներ աշխարհով մեկ իրենց կապիտալները դուրս բերեն այն ընկերություններից, որոնք աշխատում են Իրանի հետ, այնքան ռադիկալ էլիտան, որը ղեկավարում է այսօր այդ երկիրը, ավելի քիչ հեղինակություն կվայելի: Տարիներ առաջ քաղաքակիրթ ազգերի բարոյական հստակությունը և հաստատակամությունը միասնական հանդես եկան ապակապիտալացման մի արշավով Հարավային Աֆրիկայի դեմ՝ դրանով ազատելով այդ ժողովրդին չար ապարտեիդից: Մեր օրերում մենք պետք է օգտագործենք այդ նույն ուժը և բարոյական հաստատակամությունը Իրանի

⁵⁹ McCain, John, "Strategy for Victory in Iraq," <http://www.johnmccain.com/Informing/Issues/fdeb03a7-30b0-4ece-8e34-4c7ea83f11d8.htm>

վարչակազմի դեմ և օգնենք պաշտպանել Իսրայելի մարդկանց և խաղաղությունն աշխարհում»⁶⁰:

Փաստորեն, չնայած այս հարցի նկատմամբ թեկնածուների կողմից վերբալ մակարդակում որոշակի տարբերություններին՝ այնուամենայնիվ, նրանք բոլորն էլ բացահայտ դեմ են Իրանին որևէ կերպ միջուկային զենքի ձեռքբերման հնարավորություն տալուն: Այդ համատեքստում բոլոր թեկնածուներն էլ գտնում են, որ ռազմական լուծումը շարունակում է «սեղանին մնալ»: Այս հարցի վերաբերյալ թեկնածուների միասնականությունը դիտարկվում է իբրև իրանական ներկա ռեժիմի և ամերիկյան քաղաքական մշակույթ-մտածելակերպի միջև եղած սկզբունքային անհամաձայնությունների և տարբերությունների համատեքստում, որոնց միջև տարբերությունները հասկանալուն ուղղված քայլերը կարծես արդյունավետ չեն:

Վերոնշյալ տարբերությունները և նմանությունները հաշվի առնելով՝ այնուամենայնիվ կարծես այսօր ԱՄՆ-ում միայն երկու տարբերակ է քննարկվում իրանական հարցի վերաբերյալ. ինչպես Բուշ Կրտսերը, ՄակՔեյնը, նաև Օբաման Իրանի համար տեսնում են երկու ելք. «Իրանը կամ կփոխի իր պահվածքը և վերաբերմունքը և ամբողջովին կինտեգրվի միջազգային հանրությանը, կամ կշարունակի իր միջուկային ծրագրի զարգացումը և ստիպված կլինի դիմակայել անընդհատ աճող ճնշումներին և պատժամիջոցներին, որոնք կկիրառվեն միջազգային հանրության կողմից»:

Կարևոր է նաև որոշակի ուշադրություն դարձնել Ամերիկայի հաջորդ նախագահի թեկնածուների կողմից ընտրված երկրորդ դեմքերի՝ փոխնախագահների՝ իրանական քաղաքականության հարցում ունեցած դիրքորոշումների վրա:

Դեմոկրատական փոխնախագահի թեկնածու՝ սենատոր Ջոզեֆ Բայդենը մշտապես կողմնակից է եղել Իրանի հետ հարաբերություններում ռեալիստական հաշվեկշիռ-քաղաքականությանը:

Նա կոչ է արել իրագործել Իրանի նկատմամբ «կոորդինացված միջազգային պատժամիջոցներ»՝ ավելացնելով. «Մենք պետք է իրականացնենք այս ճնշումները՝ ներկայացնելով մանրակրկիտ, դրական տեսլական ԱՄՆ-Իրան հարաբերությունների համար, եթե Իրանը իհարկե ճիշտ քայլեր անի»:

Բայդենը, ինչպես և մնացածը, չի թաքցնում Իրանի հետ պատերազմի հավանականությունը, սակայն Իրանի հետ պատերազմը համարում է «ոչ միայն վատ, այլև աղետալի երևույթ»:

Բայդենը նաև սպառնացել էր իմփիչմենտի գործընթաց սկսել նախագահ Բուշի դեմ, եթե վերջինը Իրանի դեմ պատերազմ սկսի առանց կոնգրեսի կողմից հաստատում ստանալու:

⁶⁰ Տես՝ Ջոն ՄակՔեյնի Վաշինգթոնում Ամերիկա-իսրայելական հասարակական գործերով կոմիտեի (American Israel Public Affairs Committee, AIPAC) քաղաքականության կոնֆերանսի ելույթը, 2008թ հունիսի 2-ին:

Օգոստոսի 27-ին Դեմոկրատական համագումարի ելույթում նա անդրադարձել է իրանական հարցին նման ձևակերպմամբ. «Արդյո՞ք մենք պետք է վստահենք Ջոն ՄակՔեյնին, եթե նա ժխտում է Իրանի հետ խոսելու փորձերը և հարցադրում անում, «ինչի՞ մասին պետք է խոսենք», թե՞ վստահենք Բարաք Օբամային, ով ասում է, որ մենք պետք է խոսենք Իրանի հետ և հստակ ցույց տանք Իրանին, որ նրա ղեկավարությունը պետք է փոխվի: Այսօր արդեն յոթ տարի ժխտումից հետո նույնիսկ Բուշի վարչակազմն է ընդունում, որ պետք է խոսել Իրանի հետ, քանի որ դա է լավագույն ճանապարհը մեր անվտանգության ապահովման համար»⁶¹:

Հանրապետական փոխնախագահի թեկնածու Սառա Փեյլինն ասել է. «Միջուկային Իրանը Մահմուդ Ահմադինեժադի նախագահության ժամանակ կլինի չափազանց վտանգավոր աշխարհի յուրաքանչյուր մարդու համար»: Այս և նման հայտարարությունները կարծես մեկ անգամ ևս շեշտում են ամերիկյան կողմի՝ Իրանի ներկա քաղաքական ռեժիմի նկատմամբ անվստահության և խնդիրների լուծման հիմնական խոչընդոտ դիտարկելու դիրքորոշումը:

2008թ. սեպտեմբերին ABC News-ին տված հարցազրույցի ժամանակ Փեյլինն ասել է, որ ԱՄՆ-ը և իր դաշնակիցները պետք է «դիվանագիտական ճնշումներ» իրականացնեն Իրանի նկատմամբ, որպեսզի կարողանան երաշխիքներ ունենալ, որ Իրանը միջուկային զենք ձեռք չի բերի: «ԱՄՆ-ը պետք է «հետևողական լինի» և «իրականացնի» ճնշումները Իրանի նկատմամբ. մենք չենք կարող նահանջել»: Այն հարցին, թե ինչպես պետք է ԱՄՆ-ը վարվի, եթե Իսրայելը հարձակվի Իրանի միջուկային կարողությունների վրա, Փեյլինն ասել է. «ԱՄՆ-ը չի կարող կասկածի տակ դնել այն քայլերը, որոնք Իսրայելը կձեռնարկի իրեն պաշտպանելու համար»:

Եթե փորձենք ընդհանրացնել և գնահատել երկու թեկնածուների ելույթները Իրանի հարցում, պարզ է դառնում, որ խորքային «անհերքելի» կամ «անփոփոխ» ոչինչ չի ասվում, որը հնարավոր չլինի փոխել հետագայում քաղաքականության իրագործման փուլում. որ բևեռն էլ, որ որդեգրելու լինեն՝ սկսած «առանց նախապայմանների բանակցություններից» (Բարաք Օբամա), ավարտած «ոչ մի դեպքում բանակցությունների սեղանի շուրջ չնստել մինչև միջուկային ծրագրի ողջ գործընթացի դադարեցումը» (Ջոն ՄակՔեյն):

Այս համատեքստում նախագահի թեկնածուների կողմից «Իրանական հարցի» լուծման ռազմական տարբերակը պետք չէ բացառել. թեև այն ավելի անզիջում և հավանական է ՄակՔեյնի, և առավել քիչ հավանական Օբամայի նախագահ դառնալու

⁶¹ Տե՛ս Դեմոկրատական համագումարին Բայդենի փոխնախագահի պաշտոնում իր թեկնածության ընդունելության ճառը, available at:

http://www.cfr.org/publication/17079/bidens_nomination_acceptance_speech_democratic_convention.html

դեպքում: Սա, թերևս, համաշխարհային հարաբերություններում նոր քառասյին իրավիճակի կհանգեցնի:

Ակնհայտ է, որ եթե ամերիկյան նախագահի թեկնածուները այս նախընտրական փուլում փորձում են իրենց այս կամ այն հարցի շուրջ ունեցած տարբերությունների վրա շահել ընտրողների ձայները, այնուամենայնիվ ստիպված են լինելու իրականում դիմակայել արտաքին քաղաքականության խնդիրներին՝ հաշվի առնելով երկրի թե՛ ներքին տնտեսական, քաղաքական, ռազմական հնարավորությունները, թե՛ փոփոխությունները արտաքին բազմակողմ հարաբերություններում: